

НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ NATIONAL SECURITY

ВОЕННИ КОНФЛИКТИ: СЪЩНОСТ И ВИДОВЕ

Груди Ангелов

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: *В статията е направена ретроспекция на същността и развитието на военните конфликти (войните) през годините. Извършена е обобщена класификация на конфликтите като междуличностни, емоционални, групови, обществени, междуведомствени, междудържавни и др. Разкрива се същността на военните конфликти и тяхната еволюция в съответствие с развитието на държавите в научно, технологично и индустриално отношение. От друга страна, е направена корелация между еволюцията на военните конфликти и съвременните заплахи за сигурността на страните. Накрая, но не и на последно място, е направена обобщена класификация на войните – военните конфликти, основаваща се на характера, целите и способите за водене на въоръжена борба.*

Ключови думи: *военен конфликт, война, характеристики на военните конфликти, видове войни*

ВЪВЕДЕНИЕ

В своето историческо развитие човечеството преминава от една епоха в друга, от един тип отношения в друг, като тези промени винаги са съпроводжани от конфликти и войни. Старото управление, старият начин на мислене и установени взаимоотношения никога не са отстъпвали и няма да отстъпват своето място на новото, напредничавото и иновативното такова. Следователно промените в света се извършват в резултат на противоборството между: индивиди; групи от хора, общности, държави и/или коалиции.

В зависимост от нивата и областите, в които възникват, конфликтите се класифицират като междуличностни, емоционални, групови, обществени, междуведомствени, междудържавни и т.н.

Военните конфликти са неразделна част от развитието на човечеството и са негов спътник още от **Сътворението** му. През различните епохи, независимо от развитието на човечеството и способността му да задоволи нуждите си от храна, ресурси, технологии и др., винаги са съществували и съществуват държави, които са лишени от необходимите им материални ресурси, за да осигурят на своите граждани нормално съществуване, което от своя страна е доказателство, че социалното развитие и човешкият манталитет изостават драстично от развитието на индустрията и технологиите. Това непрекъснато изоставане на развитието на индивида от технологиите е причина за всички предишни световни войни. Пример за това са Първата и Втората световна война, а също така и безпрецедентният по рода си въоръжен конфликт (война) между Русия и Украйна. Този конфликт е потвърждение, че войната

продължава да бъде последният инструмент за постигане на определените политически цели и потвърждава написаното от Карл фон Клаузевиц, че „войната е просто продължение на политиката с други средства“¹. Следователно въоръженият конфликт двеста години след написването на „За войната“ от Клаузевиц продължава да бъде средството за постигане на политическите цели на дадена държава.

С развитието на човечеството непрекъснато се развиват и усъвършенстват заплахите и рисковете за сигурността на съвременната държава. Непрекъснатата поява на нови заплахи и рискове води до възникването на нови видове кризи, вследствие на което се провокират и нови въоръжени конфликти. В наши дни най-вероятни и реални заплахи за сигурността на всяка отделна страна се явяват възможностите от възникване на вътрешнодържавно напрежение и конфликти в резултат на засилено гражданско неподчинение, прераснало в насилие, съчетано с възможност от последващо развитие и нарастване на конфликта във военнополитическа криза и/или във военен конфликт. След разпада на Съветския съюз и двуполюсният модел на противоборство на света световният ред, създаден след края на Втората световна война, бе поставен на сериозно изпитание чрез разрушаването на държавния модел в почти всички държави, членки на Варшавския договор, и възникването на множество нови държави с нови граници. С разпадането на двуполюсният модел намесата във вътрешните работи на държави с недостатъчно генерирана национална мощ стана модел на поведение на Великите сили. С развитието на технологиите все повече намалява значението на географската отдалеченост на дадена държава или регион, с което се увеличават разнообразието от средства, радиусът на поразяване и броят на субектите, способни да извършат насилие. Пример в това отношение е последният военен конфликт Русия – Украйна. С края на Студената война променената среда за сигурност оказва съществено влияние върху процеса на дългосрочно планиране на отбраната за справяне с разнообразието от конфликти, като го промени значително в много направления.

СЪЩНОСТ НА ВОЕННИТЕ КОНФЛИКТИ (ВОЙНАТА)

Всяка нация, за да направи своето съществуване по-добро, се стреми да се развива и да генерира достатъчна национална мощ за постигане на националните си идеали, цели и интереси. Когато в стремежа си този народ в лицето на управляващите срещне непреодолими пречки за постигане на своите възжелания, не му остава друг път освен този на въоръжената борба (войната). Следователно военният конфликт (войната) „се явява не като един извънреден феномен, като едно престъпление, един грях против човечеството, а като едно обикновено положение на нещата, което царува съвсем естествено при съществуващата в природата борба за живот“². Погледнато от призмата на „старите, богати и задоволени“ общества, военният конфликт е най-голямото бедствие, което би могло да ги сполети, и затова те се опитват да го предотвратят на всяка цена. От друга страна, за по-бедните държави, често с ограничен суверенитет, военният конфликт остава единственото средство за добиване на суверенитет и по-добро съществуване. Следователно те прибегват до въоръжен конфликт винаги, когато оценят, че са генерирали национална мощ и се чувстват достатъчно силни за постигане на националните си цели. Пример в това отношение е „Шестседмичната война“ между Азербайджан и Армения, където Азербайджан демонстрира тоталното си превъзходство в икономическо и технологично отношение. От всичко споменатото досега може да се заключи, че въоръжените конфликти се налагат на едни държави, за да запазят онова, което имат, а на други – за да получат онова, което нямат.

Според Клаузевиц „войната е акт на насилие, целящо да принуди противника да се подчини на волята ни“³. Същото се стреми да използва достиженията на науката и технологиите, за да се противопостави или преодолее друго насилие. В пълна сила и в наши дни е актуално написаното от Клаузевиц, че: „Използваните международни закони и конвенции в сферата на

войната са обусловени от теоретично налагани самоограничения, които са твърде безсилни и не заслужават особено внимание; те съпровождат насилието, без особено да променят характера и силата му. Трябва да се изтъкне, че насилието – употребата на физическа сила, всъщност е средство, а подчинението на противника е крайна цел. За да се постигне напълно тази цел, противникът трябва да бъде разоръжен. И точно разоръжаването е прекият стремеж на враждебното поведение, който заема мястото на крайната цел и я измества встрани – превръща я в нещо, с което може да не се съобразяваме в предварителните си разчети“⁴.

Според Херфрид Мюнклер (Мюнклер 2006) класическият образец за водене на мащабни междудържавни войни от епохата на Първата и Втората световна война и такива като Виетнамската война или войната между Китай и Япония загубва почва и те не биха могли да намерят реализация в световен мащаб. Той твърди също така, че в днешно време войната е заменена от друга форма на проява на въоръжена борба – тази на въоръжените конфликти, които все повече набират скорост и проявление. Основание за това твърдение на автора е, че по-рано понятието „война“ се е свързвало с широкомащабно, организирано и целенасочено прилагане на военна мощ, докато в наши дни войните се водят с използването на много по-малко ресурси както материални, така и човешки и засягат само конкретна част от територията, в която се провеждат реалните бойни действия. Според Мюнклер междудържавните конфликти в бъдеще ще имат много рядко проявление, т.е. едва ли може да се очаква война между големи държави или коалиции. По този начин той акцентира върху въпроса – дали в днешно време е удачно да се говори за „война“, или по-скоро за провеждане на „военни конфликти“? Казано с други думи, налице е преминаване от традиционния модел за провеждане на „война“ към нова форма на употреба на сила, приемана и от редица други автори и военни теоретици като единно и обобщено понятие – „съвременни военни конфликти“.

В подкрепа на това твърдение може да се посочат и редица теоретични разработки, в които въпросът, свързан с новия облик на съвременния конфликт, намира различни дефиниции и определения от типа на „международен конфликт, имащ и вътрешни измерения“ или „вътрешен социалнополитически конфликт, имащ и външни измерения“ и други.

В противовес на аргументите на Херфрид Мюнклер за класифициране на военните конфликти са военните действия, които се водят на територията на Украйна. Свидетели сме на използването на огромни ресурси и от двете воюващи страни (Руската федерация и Украйна), на голям брой жертви и от двете страни.

От направените анализи и съждения относно изследваните термини „конфликт“ и „военен“ можем да кажем, че конфликтите с прилагане на сила могат да бъдат **въоръжени или военни**.

Въоръжен конфликт е този, при който поне една от страните е въоръжена, но не е представена от редовни въоръжени сили. На практика това е всяко въоръжено стълкновение, представляващо акт на насилие, за разрешаване на разнотипни противоречия, което невинаги се води с организирани въоръжени сили.

За разлика от въоръжения, при **военния конфликт** военните действия се водят от редовни въоръжени сили и представлява всяко въоръжено стълкновение с използване на **легитимна** военна сила като форма за разрешаване на междудържавни противоречия.

ВИДОВЕ ВОЕННИ КОНФЛИКТИ (ВОЙНИ)

В зависимост от своя характер войните най-общо се делят на настъпателни, отбранителни, светкавични, коалиционни и граждански. Според целите, които преследват, същите биха могли да бъдат разделени съответно на такива за овладяване на определени територии, за защита на териториалната цялост на дадена страна, за изтощение, превантивни, за смяна на режима и т.н. От друга страна, в зависимост от използваните средства биха могли да се разглеждат като: конвенционални, хибридни, информационни, с използване на оръжия за масово поразяване и

др. В съответствие на своя обхват се делят на локални, регионални и световни.

Отчитайки особеностите на характера, целите и средствата, с които се водят съвременните конфликти, биха могли да бъдат разделени съответно като:

- Настъпателна война (военен конфликт);
- Отбранителна война;
- Светкавична (съкрушителна) война;
- Война за изтощение;
- Превантивна война;
- Коалиционна война (конфликт);
- Гражданска война (конфликт вътре в самата държава).

Настъпателната война се явява като следствие от икономическото развитие на дадена държава и по-доброто обществено развитие, водещи до натрупване на големи материални ресурси, прираст на населението, засилване на влиянието на централната власт и естествено генерирането на голяма национална мощ. За да се стигне до открит военен конфликт чрез нападението на друга страна, същият е предхождан от множество други форми, като: упражняване на политически натиск, използване на дипломацията за постигане на национални цели. Стопанското проникване и икономическият натиск са други форми, предхождащи настъпателната война. Същността на тази война е нападението (овладяването на територия на друга държава) чрез провеждане на настъпление. Затова тя се нарича **настъпателна**. Примери в това отношение са Първата и Втората световна война, нахлуването на Ирак в Кувейт, окупирането на части от Украйна от войски на Руската федерация и др.

Отбранителна война е тази война, която се води за запазване на териториалната цялост и суверенитета на страната. От стратегическа гледна точка тази война се води на театър на военните действия, който е избран и подготвен от отбраняващите се. Воденето на отбранителна война трябва да бъде само една стъпка за създаване на подходящи условия за преминаване от отбрана към настъпление. Следователно основна цел на отбраняващия се е печеленето на време и съхраняване на основните си източници на държавна мощ от овладяване от неприятелските сили.

Светкавичната война е настъпателна война, при която се търсят бързи резултати. В своята книга „Подготовка на държавата за война“ генерал Теодоси Даскалов я определя, че това е война, при която „с няколко мощни и светкавични удара да се сломи неприятелската съпротива и да се постигнат веднага целите на войната“⁵ (Даскалов 1943).

Началото на такъв тип войни бе положено от Наполеон и продължено по-късно от Третия райх.

Войната на изтощение се характеризира основно със способностите на държавата да прояви издръжливост: икономическа, финансова, политическа, социална и др. Към този вид войни се пристъпва, когато противостоящите държави нямат възможност да си нанесат съкрушителен удар, с който да постигнат политическите си цели.

За **превантивна война** може да се говори, когато определена държава оценява, че съществува реална опасност за нейния суверенитет и териториална цялост и/или че се „подготвя удар, който застрашава нейното съществуване“ (Даскалов 1943). Същата може да предприеме изпреварващи действия, обявявайки първа война или извършвайки агресия. Пример за подобен вид война в най-новата история може да се счита овладяването на част от територията на Украйна от войските на Руската федерация през 2022 г. Може да се предположи, че чувствайки се застрашена от експанзията на НАТО до своите граници, Русия предприе настъпателни действия срещу Украйна и първа „обяви“ война чрез провеждане на така наречената Специална военна операция.

Коалиционните войни са онези войни, които се водят от въоръжените сили на няколко съюзили се държави срещу въоръжените сили на една или няколко държави. Целта на този вид войни е същата както при войните, водени от една държава, но с участието на повече страни.

Гражданската война се води навътре в страната предимно между различни съсловия, прослойки и/или привърженици на различни режими. Примери в това отношение са: Френската революция, Октомврийската революция и не на последно място – военният преврат в Нигер.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение може да бъде направен изводът, че темата за военните конфликти (войните) продължава да бъде актуална и познаването на тяхната природа и същност ще предоставя възможност на ръководители от всички нива да предвиждат и планират действията на собствените си държави. От друга страна има държави и нации, които определено не притежават способности за защита на своите национални интереси и следователно това се отразява непосредствено на нивото на притежаваната от тях национална мощ.

БЛАГОДАРНОСТИ

Тази публикация е реализирана с помоща на Министерството на образованието и науката в изпълнениена Национална научна програма „Сигурност и отбрана“, приета с РМС № 731 от 21.10.2021 г. и съгласно Споразумение № Д01-74/19.05.2022 г.

БЕЛЕЖКИ

¹ CLAUSEWITZ, Carl Von. *On War*. Princeton University Press, 1976, p. 87.

² ДАСКАЛОВ, Т. Подготовка на страната за война. София, 1943, с. 5.

³ CLAUSEWITZ, Carl Von, ref. 1, p. 75.

⁴ CLAUSEWITZ, Carl Von, ref. 1, p. 75.

ЛИТЕРАТУРА

Даскалов, Т. (1943). *Подготовка на страната за война*. София.

Мюнклер, Х. (2006). *Новите войни*. София: Издателство „Изток-Запад“.

Clausewitz, Carl Von. (1976). *On War*. Princeton University Press.

REFERENCES

Daskalov, T. (1943). *Podgotovka na stranata za vojna*. Sofia.

Clausewitz, Carl Von. (1976). *On War*. Princeton University Press.

Myunkler, H. (2006). *Novite voyni*. Sofia: Izdatelstvo „Iztok-Zapad“.

MILITARY CONFLICTS: NATURE AND TYPES

Abstract: *The article reviews the nature and development of military conflicts (wars) over the years. A generalized classification of conflicts such as interpersonal, emotional, group, public, interdepartmental, interstate, etc. was carried out. The essence of military conflicts and their evolution in accordance with the development of countries in scientific, technological and industrial terms is revealed. On the other hand, a correlation has been made between the evolution of military conflicts and contemporary threats to the security of countries. Finally, but not least, a general classification of wars (military conflicts) was made, based on the character, goals and methods of conducting armed struggle.*

Keywords: *military conflict, war, characteristics of military conflicts, types of wars*

Assoc. Prof. Grudi Angelov, PhD
University of Library Studies nad Information Technologies
E-mail: g.angelov@unibit.bg